

a szervezkedések fennakadnak. Az arany démonainak izzó ígéreiteit csak a szellemi erők magukkal ragadó nagysága és realitása tudja visszaszorítani. És így nem is az individualizmus vagy szocializmus a jövő kérdése, hanem magasabb egyéni fejlődés, fokozottabb társadalmi összeműködés és szolidaritás az az egyedüli képlet, mely az emberiség természetének megfelel, mely az ember egyéni és társas-lényének eleget tesz. Ezt a célt akarja szolgálni a Főiskolai Szociális Telep, melynek munkájában mindazokat, akik résztvesznek, az a boldogító tudat tölti majd el, hogy részük van társadalmunk kulturális és szociális tökéletesedésében.

IFJ. ERŐDI BÉLA.

A HOSPITÁLÁS FONTOSSÁGA A TANÁROK ÉS TANÍT- VÁNYOK SZEMPONTJÁBÓL.

A magyar kegyes-tanítórend főnöke 1905 május 12-én rendi használatra egy kis füzetet adott közre. Ez a kis füzet «a kegyes-rendi gyakorlati tanárképzés alapvonalait» adja s a 9—13. lapon szól a hospitálásról. Azt hiszem, a pedagógusokat érdekelni fogja a piarista-rend gyakorlati tanárképzésének rövid ismertetése. A rendnek két helyen van gyakorlati tanárképző-intézete, Budapesten és Kolozsvárt. Mindkét helyen a rend ottani gimnáziumának megbízott tanárai a vezetői élükön a gimnáziumi igazgatóval; tagjai az egyetemi tanfolyamokat végző tanárjelöltek.

A tanárképző feladatát az említett rendfőnöki irat így körvonalazza: «Irányozni a tanárjelölteket tudományos műveltségük és szakképzettségük megszerzésében, bevezetni őket a nevelés-oktatás gyakorlati módjába és ápolni bennök a hivatásszeretetet, a didaktikai érzéket, a nevelő-tanár erkölcsi kötelességeinek és felelősségének tudatát s ezzel náluk a nevelő-tanári lelkület kialakulását elősegíteni.» (2. l.) Ezekből kiviláglik, hogy a piarista-rend tudományos képzettséget, gyakorlati ügyességet, hivatásszeretetet, kötelességtudást és morális karaktert vár tanáraitól.

A vezető tanárok már az első és másodéves tanárjelölteket is segítik szakműveltségük megszerzésében. Megismertetik velük tárgyaik körét, a szükséges tankönyveket, segédeszközöket és szakmunkákat. Hónaponként tartott értekezleteken megbeszélik velük az egyetemi előadások anyagát, megadják a kellő felvilágosításokat és útmutatásokat. Figyelemmel kísérik a vizsgálatokra való előkészületüket. Készítendő próba szakdolgozataikhoz megadják a kellő útmuta-

tásokat s megbírálják a kész dolgozatokat. A legjobb dolgozatok jutalomban részesülnek.

A harmadéves és negyedéves tanárjelöltek ezen elméleti útmutatás mellett a gyakorlati tanításban és nevelésben is útmutatást nyernek. A harmadévesek hospitálnak, a negyedévesek próbaelőadásokat tartanak.

A hospitálás annak az útnak-módnak megfigyelése, mikép adják át a működő tanárok a művelődési anyagot a rájuk bízott generációnak: az anyag megértetését, elsajátítását, begyakorlását. A vezető tanárok megismertetik velük az Utasításokat; ezeknek általános és szaktárgyaikra vonatkozó részét. A hospitáló már előbb megtudja, hogy az előírt anyag melyik része kerül tárgyalás alá s így előre átdolgozhatja. A hospitálást eszmecsere követi a tanulságok megállapítása szempontjából. Útmutatást nyernek a tanárjelöltek az óra helyes beosztását, az anyag helyes közlését és számonvevését illetőleg; továbbá, hogy nevelői szempontból mikép értékesíthetik az anyag egyes részeit. Megismertetik velük a gimnázium szervezetét és adminisztrációját, a könyvtárak és szertárak kezelését, kimutatások és jelentések szerkesztését, a felsőbb tanügyi hatóságok hatáskörét, az önképzőkörök vezetését, a tanulók fegyelmezését és nevelését. Látjuk tehát, hogy az elméleti és gyakorlati vezetés lehetőleg mindenre kiterjed. A próbaelőadás arra való, hogy a tanárjelöltek megfigyelések és megbeszélések útján szerzett elveiket a tanár vezetése mellett a gyakorlatban érvényesíthessék. A tanár vezetése mellett kidolgozzák egy óra anyagát s előbb társaik előtt előadják. A tanár s a többi tanárjelölt megteszi esetleges észrevételeit. Ezután a jelöltek a tanár felügyelete alatt az iskolában adják elő a kidolgozott anyagot. A tanár a kidolgozáskor, a tanítás előtt megadja a szükséges útbaigazításokat, a tanítás után pedig megteszi észrevételeit és figyelmeztetéseit.

A harmadik fontos körülmény, melyet az idézett rendfőnöki irat a gyakorlati útmutatás, a hospitálás és próbaelőadás mellett kiemel, a hivatásszeretet ápolása, a jelöltekben rejlő donum didacticum felébresztése, ápolása, fejlesztése, szóval öntudatra keltése; ezek figyelmeztetése erkölcsi kötelességeik s felelősségük nagyságára s így «a nevelő-tanári lelkiület» kialakítása.

Még egy körülményt emelek ki. A tanárjelöltek önképzőköre, az Academia Calasanciana alkalmat ad a tanárjelölteknek gyakorlati pedagógiai kérdések megbeszélésére. Ilyenek pl. a tanárok látogatása a szülői házban; egyes tárgyak, vagy nyelvek előadásának helyes módszere; a fegyelmezés és nevelés kérdéseiről; a gyakorlatokról és önképzőkörökről.

Emlékszem rá, hogy sokszor igen sokat tanultunk egymás praktikus és érdekes megfigyeléseiből.

Látjuk, hogy a piarista-rend gyakorlati tanárképzőjének szervezetében fontos helyet juttat a hospitálásnak. Az állam is gondoskodik róla, hogy a tanári pályára készülőknek alkalmuk legyen idősebb, gyakorlott tanárok előadásának hallgatására.

Ami a tanárok egymás óráin való hospitálását illeti, erre vonatkozólag két ellentétes véleményt találunk: az egyik nem tulajdonít neki fontosságot, a másik átlátja hasznosságát. Az első nézet híve ellenőrzést lát benne, a másik is érzi, hogy mennyire feszélyezi tanártársát az ő jelenléte.

Azt hiszem, ha a dolog meritumába hatolunk, e vélemény magától megdültnek lesz tekinthető. Céloom e véleményem beigazolása. Mondanivalómat négy főpontban foglaltam össze:

a) A hospitálás az egyöntetű fegyelmezés és
 b) az egységes nevelői eljárás szempontjából fontos;
 c) a helyes módszer és a tanítványokkal való bánás szempontjából tanulságokat nyújt és

d) a tanítói eljárásban útbaigazításokat szolgáltat.

E négy főszempont figyelembevételével szó lesz először a hospitálások fontosságáról a tanárok, azután a tanítványok szempontjából.

Az iskola kis társadalmában szükség van egységes fegyelmezésre. A fő haszon, mely a fegyelmezésből származik, a rend, pontosság, engedelmség és törvénytisztelet megkedveltetése. A rendre szükség van az eredményes működhetés szempontjából; rendre óra előtt, óra alatt és óra után. E tekintetben nem lehet egységes eljárást találni. Egyik tanár ezt az egyéniség korlátozásának, a szabad mozgás megakadályozásának tartja, míg a másik igen nagy fontosságot tulajdonít neki. A hospitáláson alapuló összehasonlítás lehet a legjobb eszköz az ellentétek kiegyenlítésére. A rendszeretnek kifolyása a pontosság, mely azért ne jelentsen pedantériát, és a törvények iránt való engedelmség. Egységes eljárásnak kell e tekintetben létesülnie, mit bővebben bizonyítani felesleges. Hogy a hospitálás, mint az összehasonlítás alapja, egyik kardinális pontként szerepel az egységes fegyelmező eljárás létrejöttében, azt talán nem kell bővebben megvilágítanom, ez egyike a legegyszerűbb igazságoknak.

Egyik legsúlyosabb vád, mely a középiskolát érheti, hogy nem nevel. Nem céloom kutatni, mennyi igazság van e vádban, mennyit

kell belőle az iskola és mennyit a szülői ház, a társadalom, tehát az együttnevelésre hivatott tényezők rovására írni. Annyi kétségtelen, akár igaz e vád, akár nem, hogy számolnunk kell vele.

A nevelés egyik legfontosabb eredménye az önfegyelmzés; a saját egyénisége feláldozása nélkül a köznek való élés, a társadalmi érintkezésben a lelki finomság megkedveltetése. Nevelés tekintetében az iskolában egységes szellemnek kell uralkodnia. Ezen egységes szellem megteremtésében a hospitálásnak fontos helyet juttathatunk.

Korunknak, de az ifjúságnak is egyik legszembetűnőbb fogyatkozása a tekintélytisztlet, munkakedv és kötelességérzet hiánya. A más tanár óráinak látogatása s az ezen alapuló összehasonlítás kétségkívül hatással lehet működésünkben, midőn az erkölcsi nagyság iránti tisztelget, a munkakedvet és a Kanttól annyira sürgetett kötelességérzetet akarjuk tanítványainkba átültetni, vagy ha meg van valamelyikben, erősíteni. Ezen összehasonlító eljárás alapján alkothatunk egységes eljárást a társadalomfentartó erények megszilárdításában. Így lesz lehetséges, hogy kialakult, történelmi hagyományokon fölépült, egészséges világnézettel felruházott, munkakedvelő, kötelességtudó, mások munkáját méltányoló, érdemeit elismerő nemzedéket bocsássunk ki kezeink közül. Így meg lesz a valószínűség, hogy ez a nemzedék szilárd erkölcsi és hazafias talajon állva az ellentétes, egymást szétromboló törekvések között a helyes úton meg fog maradni. Így fog kialakulni az intézetekben az egységes, az intézetekre jellemző szellem; nem külső formaságokban, bár ezek értékét lekicsinyelni nem szabad, hanem belső tartalomban.

Az éles szemű megfigyelő mindenből okulhat. Ha a tanár társai előadását látogatja, ebből kétségtelenül hasznot meríthet. Minden tanárt úgy lehet felfogni, mint egy élő pedagógiai véleményt. Hiszen azokat a gondolatokat valósítja meg, melyek benne világosan, vagy homályosan, sejtések alakjában élnek. A hospitálással mindenkinek alkalmá nyílik az összehasonlításra, mely a haladásnak kétségkívül egyik legfontosabb emelője. A tanár kétféleképen tanulhat: pozitíve és negatíve. Megtanulhatja egyfelől, mit kell tennie, másfelől, mit kell kerülnie. A hospitálással nincs veszélyeztetve egyénisége, sőt éppen ezek a megfigyelések alkalmasak egyéniségének kialakulására, a benne rejlő donum didacticum erősítésére, az ars docendi kifejlesztésére. Magába olvasztja, amit társai munkájában helyesnek lát s elkerülni igyekszik, amit a tanítói s nevelői eljárásban károsnak vél. A hospitálás így benne a helyes vélemény kialakítására, az igazi tanítói egyéniség kialakulására vezet. Mindenesetre annyiban hasznos, hogy megakadályozója lesz a *megmerevedésnek*, a begubózássá válásnak. Megakadályozója lesz annak, hogy valaki a maga, a máséval soha

össze nem hasonlított eljárásában, mint egy várban megvonulva ostromoljon mindent, mi azzal ellenkezik s így eljárását az első évtől az utolsóig, tehát működése egész ideje alatt meg ne változtassa, a változott viszonyokhoz ne alkalmazza. Megakadályozója lesz a sokszor neveléses, sokszor bosszantó pedanteria kialakulásának, másfelől a durva modor és a fegyelmet tartani nem tudó ellágyulás meghonosodásának. Azt gondolom, ilyen végletes álláspont kialakulását megnehezíti mások munkájának megfigyelése, az eljárások összehasonlítása.

Fontosságot tulajdoníthatunk a hospitálásnak a tanítói eljárás szempontjából is. A tanári pályán működők egyik legsúlyosabb feladata az osztály érdeklődésének, figyelmének felkeltése és ébrentartása, tehát az egész osztály foglalkoztatása, bevonása a közös munkába, mert kevesen vannak olyanok, kiknek figyelmét maga a tárgy leköti. Az egyik tanár ebben valósággal művész, a másik ezt szinte legyőzhetetlen akadálnak látja. Nyilvánvaló, hogy a megfigyelés, az összehasonlítás itt csak haszonnal járhat. Azután maga az előadás: az új anyag és a régi anyag összekapcsolása. Az az út, mely a két távolságot összeköti, a helyes fogalomalkotás, hogy ez az út rövid s mégis eredményes legyen. Az egyik tárgy kapcsolatba hozása a többivel, így az egész művelődési anyag összekapcsolása egy nagy egészbe, vagyis a koncentráció. Az olvasottakhoz reflexiók fűzése, melyek legalkalmasabbak arra, hogy az iskola és az élet, a múlt és a jelen között összeköttetést teremtsenek. Pl. az ókori történetben, vagy a latin auktorokban a patriciusok és plebejusok küzdelme; a Catilina és Jugurtha-féle züllött viszonyok és a mai állapotok között, mikor bő alkalma nyílik a tanárnak, hogy a jelen helytelen irányzatai ellen vértesse a tanulókat. Magának az órának helyes beosztása. Mennyi időt kell fordítanunk a tárgyalt anyag számonkérésére, mennyit az új anyag közlésére; hogyan dolgozzuk fel az iskolában: mind olyan kérdések, melyek a tanítás szempontjából fontosak, melyek az összehasonlítás szempontjából bő tanulást nyújtanak. Mennyit lehet kívánni a tanulóktól; összefügg tehát a túlterhelés sokat hánytorgatott s talán nem is minden tekintetben alaptalan vádjával. Az esetleges túlterhelés meggátolására, illetőleg megszüntetésére szolgálhatnak az osztályfőnöki látogatások. A nyelvek tanításában a helyes módszer megállapítása; vajjon mennyi az a minimum a grammatikából, mely elégséges arra, hogy pl. a latin nyelvben nagyobb eredményt érhessünk el, s ne legyünk kénytelenek grammatikai megokolatlan, nagyképű tudóskodással tölteni az időt. A római régiségtan nagy anyagának revíziója, a középiskola céljának megfelelőbbé tétele. Hogyan válnak be különböző kezekben a nyelvtanítás újabb

módszerei, tekintettel a tömegtanításra. Hogyan lehet az Utasítások azon intencióját megoldani, hogy a történelemben mintegy éreztesük a múlt idők lehelletét, az irodalomban az idők jellemző vonásait, az írók egyéniségét, a matematikában és fizikában a törvényszerűségben rejlő fontosságot, a természeti erők nyilvánulásában való törvényszerűséget. Mind olyan kérdések, melyek a különböző tanítói eljárások megfigyelésével, ha nem is általánosan, de legalább az ember előtt megoldatnak. Természetesen elősegítené e kérdések megoldását a hospitálós látogatott tanár közti eszmecsere a tanulságok leszűrése szempontjából, esetleg a közös megbeszélés.

Ilyen széles perspektívában a hospitálás a tanítói eljárás egyik központi kérdése gyanánt tűnik fel. A tanároknak e kérdéssel szemben tanúsított idegenkedése bizonyos tekintetben jogos. A tanárok nagy megterhelése, a maximális óraszám, a lelketlő gyakorlatok, az iskolai előadásokra való lelkiismeretes, gondos készülés, a tőlük várt tudományos és társadalmi kulturális működés, a nagy családú tanárok anyagi állapotának mellékfoglalkozással kényszerített javítása mellett ez bizony új megterhelést jelent. A hospitálás kötelezővé tétele véleményem szerint csak időbeli kártalanítással — óraszámcsökkentéssel — történhetik.

*

Ami már most a tanulók szempontjából illeti a hospitálást, tekintve az elmondottakat csak egy kis összegezésre vagyunk utalva.

Sokan az ő szempontjukból sem tartanak sokat a hospitálás felől. Azt mondják, hogy idegenek jelenléte megosztja a tanulók figyelmét; ők is, a tanár is kizökken a rendes kerékvágásból, a szokott napi munkából; ők is, a tanár is eredményt akar produkálni, mert a látogatások nem a tanár és tanítvány munkájának, hanem az eredménynek puhatólása szempontjából történnek s így az óra mintegy szellemi tornaversennyé lesz. Egy negyedórás, sőt egy félórás látogató sem illetékes arra, hogy egy tanár működéséről elhatározó ítéletet mondjon. A tanítványoknak, sokszor magának a tanárnak indiszpozíciója igen alkalmas helytelen ítélet alkotására.

E vádak alaposoknak látszanak, de élüket vesztik, ha a hospitálást nem ellenőrzésnek, hanem a közös munka megfigyelésének tekintjük; nem szorítjuk sem a tanárt, sem a tanítványt brillirozásra, hanem az egyik eljárásának megfigyelése mellett szemmel tartjuk a másik fél munkakedvét, a közös munkában való részvételét s emellett természetesen figyelemmel kísérjük az elért eredményt is. Így a hospitálós passzív szerepre van utalva, de az ő célja épen a munka menetének megfigyelése.

Másfelől a tanulók zavara is megszűnik, ha a hospitálás gyakrabban történik, megszokottá válik, sőt mindenesetre jó hatással lesz rájuk, ha a munkájuk iránti érdeklődést látják. A hospitáló tanár esetleg más oldalról ismeri meg őket; láthatja, hogy más tárgyból mennyire haladnak; más órákon hogyan viselkednek; esetleg új adatokat nyer lelkivilágukhoz, útbaigazítást a velük való bánásmódban, a hozzájuk való férközésben.

Arra a haszonra, mely abból következik, amit a hospitálás üdvös voltáról a tanárok szempontjából mondtunk, elég csak utalni.

Az egységes fegyelmezés megtermi a maga gyümölcseit a rend, pontosság, engedelmesség, törvénytisztelet megkedvelésében. Az egységes nevelés egy kialakult erkölcsi jellemet, munkakedvelő, hazafias, kötelességtudó társadalmi lényt fog az emberi közösségnek adni. A jó módszerű, ügyes eljárású tanár kezéből könnyen fogja elsajátítani a kultúra legfontosabb eredményeit. Így erkölcsi s kellő tudományos alappal rendelkező fiatalember fogja átlépni a főiskola küszöbét.

BIBÓ IMRE.